

De keuze van moderne vreemde talen als examenvak onder de Mammoetwet

Deel 1*

J. F. M. CLAESSEN

Instituut voor toegepaste sociologie, K.U. te Nijmegen

Samenvatting

In het onderzoek is nagegaan welke factoren verband houden met de keuze van moderne vreemde talen in de examenpakketten van AVO-leerlingen. In een eerste artikel wordt verslag uitgebracht van een enquête onder alle dagscholen voor MAVO, HAVO en VWO in Nederland naar het aanbod aan examenvakken, de begeleiding van de leerlingen en de positie van de schooldekaan.

In een tweede, later te publiceren, artikel wordt gerapporteerd over een benadering van leerlingen in de hoogste klassen van MAVO, HAVO en VWO. Het blijkt dat de keuze van de moderne vreemde talen in belangrijke mate wordt gereguleerd door de scholen. Bovendien laten relatief grote groepen leerlingen al lang vóór de eigenlijke pakketsamenstelling bepaalde vakken als mogelijk examenvak vallen. Voor zover van een reële keuzesituatie sprake is, houdt de keuze van moderne vreemde talen verband met een aantal persoonskenmerken en opvattingen over de gebruikswaarde van de verschillende talen.

1. Inleiding¹

Met het in werking treden van de Wet op het Voortgezet Onderwijs op 1 augustus 1968 was een van de ingrijpendste veranderingen van deze eeuw in het Nederlandse onderwijs sinds Thorbecke een fait accompli. Na een langdurig en soms moeizaam proces van politieke besluitvorming, waarvan de wortels terugreiken tot aan het begin van deze eeuw, werd in een uiterst kort tijdsbestek – de experimentenwet dateert van februari 1963 – het 'mammoetbestel' feitelijk van toepassing verklaard. Het eindverslag van de Commissie VWO/HAVO/MAVO over de mammoetexperimenten – naar ons oordeel verplichte lectuur voor ieder die bij onderwijsvernieuwing betrokken is – laat voldoende zien welke problemen er ontstaan wanneer (onderwijs-)politieke idealen

overhaast in concrete vormen moeten worden vertaald.

Wanneer men de omvangrijke en verreikende gevolgen van de mammoetwet overziet, is het opmerkelijk, dat de oogst aan onderzoek tot op heden zo mager is. Men zou bij een innovatie-gebeuren van deze afmetingen meer belangstelling van onderzoekers, meer empirische ondersteuning of desnoods ondergraving verwachten. Een verklaring voor de geringe omvang van onderzoek op dit terrein kan makkelijk worden gevonden: naast een schaarste aan mankracht en middelen voor onderwijsresearch, die in toenemende mate gecentreerd wordt rondom de grote landelijke innovatieprojecten, heeft de mammoet pas onlangs het stadium van volledige volwassenheid bereikt. De eerste Mammoetgeneratie VWO-examinandi dateert van 1973–1974. De mammoetwet heeft bovendien het twijfelachtige voorrecht tegelijkertijd volgroeid én verouderd te lijken. In het licht van de middenschoolexperimenten en de ontwikkelingen die in de Contourennota worden aangeduid, heeft het onderwijs onder het teken van de mammoet als mogelijk object van onderzoek aan belangstelling ingeboet. Hoewel het op zich een heuglijke zaak is dat bij de opzet van nieuwe onderwijsexperimenten plaats wordt ingeruimd voor een bijdrage van de kant van het onderzoek, zou het te betreuren zijn wanneer dit zou gaan ten koste van de belangstelling voor het voortgezet onderwijs zoals dit momenteel reilt en zeilt. Nieuwe onderwijsvormen komen niet tot stand in het luchtledige. Experimenten met andere vormen van onderwijs zullen moeten voortbouwen op het bestaande en op de ervaringen die in een recent verleden zijn opgedaan met vrij abrupte veranderingen als die, welke door de Mammoetwet teweeg zijn gebracht. Het is naar onze mening dan ook van het grootste belang, dat de ervaringen die met de Mammoet zijn opgedaan grondig geanalyseerd worden en knelpunten die daarbij naar voren komen nader worden onderzocht.

Op een van die knelpunten, de plaats van het vreemde-talenonderwijs in het huidige systeem van

* Deel 2 verschijnt in het maart-nummer.

voortgezet onderwijs, richtte zich het onderzoek waarover hier wordt gerapporteerd². Enkele kern-elementen uit de Wet op het Voortgezet Onderwijs staan in het onderzoek en de rapportage centraal.

2. Achtergrond en opzet van het onderzoek

Deze paragraaf beschrijft het doel en het objekt van onderzoek. Nadat de probleemstelling is weergegeven, wordt in grote lijnen de gevolgde opzet toegelicht.

2.1. Probleemstelling

Een van de fundamentele principes van de Wet op het Voortgezet Onderwijs is het streven om het onderwijs meer dan voorheen te enten op de persoonlijke situatie van de leerling. Op MAVO, HAVO en VWO, de schooltypen waartoe dit onderzoek zich beperkte, vindt deze gedachte haar neerslag in het systeem van keuzepakketten voor het eindexamen. Dit systeem biedt de leerlingen gelegenheid een keuze te maken uit een aantal vakken ten behoeve van een examenpakket met een persoonlijk profiel. Deze betrekkelijke vrijheid van keuze vormde een geweldige tegenstelling met het oude systeem waarbij eenvoudigweg in bijna alle vakken werd geëxamineerd.

Deze vorm van examendifferentiatie betekent evenwel niet dat de leerlingen hun examenvakken in alle vrijheid en naar eigen voorkeur mogen uitzoeken. In de wet zijn bepalingen opgenomen m.b.t. de omvang en de opbouw van het examenpakket. Voor VWO-leerlingen moet het pakket zeven onderdelen bevatten, voor HAVO en MAVO-4 zes en voor MAVO-3 vijf. Voorts wordt een onderscheid gemaakt naar kernvakken (algemeen verplicht b.v. Nederlands), keuzegroepen (clusters van vakken die met één of meer vakken vertegenwoordigd moeten zijn b.v. de groep moderne vreemde talen) en keuzevakken om het pakket compleet te maken.

In aanvulling op dit wettelijk kader beschikt het bevoegd gezag van de scholen over de mogelijkheid om van de kant van de school aanvullende restricties op te leggen aan de vakkenkeuze. In paragraaf drie komen we uitgebreid op dit 'vetorecht' van de scholen terug.

Het systeem van examenpakketten bracht een kentering teweeg in de positie van de groep moderne talen (Frans, Duits en Engels) welke voorheen algemeen verplicht waren. In het mammoet-tijdperk moet de groep moderne vreemde talen op alle onder-

wijstypen vertegenwoordigd zijn met minimaal één taal. Voor Atheneum-richting A is dit aantal op twee gesteld. Reeds na enkele jaren bleek zich een verschil in keuze af te tekenen voor de verschillende talen. Engels wordt door vrijwel alle leerlingen gekozen. Duits en in het bijzonder Frans worden minder frekwent in de examenpakketten aangetroffen. Deze ontwikkeling was van dusdanig belang, dat een onderzoek werd ingesteld naar de factoren die in het spel zijn bij de keuze van examenvakken.

Doel van het onderzoek was de factoren te identificeren die van belang zijn voor de keuze van examenvakken voor leerlingen van MAVO, HAVO en VWO, waarbij de nadruk ligt op de groep van de moderne vreemde talen. Door het gekozen pakket te relateren aan een aantal leerlingkenmerken, aan het aanbod aan vakken van de zijde van de school alsmede aan de door de school geboden begeleiding is geprobeerd de determinanten van het keuzegedrag in zicht te krijgen.

2.2. Opzet van het onderzoek

De aanwezigheid van twee categorieën relevante factoren – de school die het vakkenaanbod structureert en de leerling die voor een keuze staat – maakte het noodzakelijk zowel bij de scholen als de leerlingen informatie te verzamelen.

- In het begin van schooljaar 73/74 zijn de schooldekanen van alle dagscholen voor MAVO-3, MAVO-4, HAVO-PA (HAVO-top aan Pedagogische Akademie studenten) en VWO schriftelijk benaderd, in totaal ongeveer 2.000 scholen. Er werd gekozen voor enquëtering van de dekanen omdat deze bij de begeleiding van de leerling een centrale plaats innemen.
- In dezelfde periode zijn op rond 400 scholen \pm 7.500 leerlingen schriftelijk ondervraagd, die in de hoogste klassen van MAVO-3, MAVO-4, HAVO, HAVO-PA, Atheneum en Gymnasium zaten en al een examenpakket hadden samengesteld. Per onderwijstype is de methode van clustersampling gevolgd waarbij gestratificeerd is naar schoolgrootte en schoolstructuur.

De overgrote meerderheid van de scholen werkte mee aan het onderzoek. Vergelijking a posteriori van de scholen in de populatie, in het scholenonderzoek en in het leerlingenonderzoek leerde dat de aan het onderzoek deelnemende scholen een adequaat beeld gaven m.b.t. de kenmerken onderwijstype, schoolstructuur, schoolgrootte, signatuur, urbanisatiegraad en regio.

3. Gegevens uit het scholenonderzoek

Het begin van de term 'keuze van examenvakken' veronderstelt de aanwezigheid van keuze-alternatieven. Bekendheid met deze mogelijkheden is een conditione sine qua non voor het ontleden van het keuzegedrag van de leerlingen. Bij de keuze-alternatieven kunnen een tweetal componenten worden onderscheiden. De eerste categorie verwijst naar de omvang en de variaties in het aanbod aan examenvakken van de kant van de school, terwijl de tweede groep betrekking heeft op de door de school geboden begeleiding van het keuzeprocess. Beide elementen komen in het vervolg van deze paragraaf ter sprake. Bovendien worden enige aspecten van de functie van schooldekaan – de centrale figuur in de begeleiding – belicht.

3.1. Het aanbod aan examenvakken

Binnen het raamwerk van wettelijke mogelijkheden – uniform per onderwijstype – zijn de scholen in hoge mate autonoom in het begrenzen van de keuzemogelijkheden van hun leerlingen. De schoolleiding kan de keuzevrijheid zowel maximale (alle wettelijk toelaatbare pakketten) als minimale (keuze uit enkele pakketten) afmetingen laten aannemen. Rekening houdende met de wettelijke voorschriften kan een school drie verschillende standpunten innemen t.o.v. een mogelijk examenvak:

- vak algemeen verplicht stellen
- vak fakultatief aanbieden en
- vak niet ter beschikking stellen.

Dat dit nauwer aanhalen van de keuzegrenzen door de school bepaald geen theoretische mogelijkheid is, kan uit figuur 1 worden opgemaakt. De expressievakken en Fries, die slechts incidenteel worden aangeboden, blijven hier buiten beschouwing.

De meeste vakken worden op MAVO, HAVO en VWO wel aangeboden, maar – conform de intenties van de mammoetwet – niet verplicht gesteld. Van de moderne vreemde talen staat Duits vrijwel steeds ter beschikking. Engels wordt weliswaar overal aangeboden, maar is voor 30 tot 50 % van de leerlingen een verplicht examenonderdeel. Een uitschieter bij Frans vormen de MAVO-3 afdelingen: 70 % van de scholen geeft de leerlingen geen gelegenheid dit vak in hun examenpakket op te nemen. Met betrekking tot de andere vakken komen relatief veel restricties voor op MAVO-3 en VWO (figuur 1). Op veel

MAVO-3 afdelingen wordt in de examenklas geen natuur- en scheikunde gegeven, geen wiskunde, geen geschiedenis, geen handelskennis en geen biologie. Het vakkenaanbod op het VWO blijkt in hoge mate conform de traditionele A- en B-inrichting. Op de A-afdelingen van het VWO kunnen de exacte vakken vaak niet gekozen worden. De B-afdelingen stellen deze vakken vaak verplicht, waarbij de meer algemene vakken als aardrijkskunde, geschiedenis en economie I ontbreken. Mogelijk dat de snelle opkomst van het Ongedeeld VWO dit traditionele kader gaat doorbreken.

Het beleid van de scholen ten aanzien van het vakkenaanbod is vrij stabiel: het aanbod in het schooljaar 73/74 was ongeveer gelijk aan dat van het vorig schooljaar.

Naast beperkingen die voortvloeien uit het niet aanbieden of verplicht voorschrijven van afzonderlijke vakken legt het merendeel van de scholen de leerlingen extra beperkingen op door bepaalde vakcombinaties te verplichten (b.v. geen natuurkunde zonder scheikunde), te verbieden (b.v. geen Duits met economie), voorwaardelijk aan te bieden (b.v. of Frans of Wiskunde I) of andere restricties (b.v. kiezen uit enkele standaardpakketten). Dit is het geval bij twee derde van MAVO-3, MAVO-4 en HAVO en bijna de helft van alle VWO-scholen. Wanneer men de situatie van 72/73 vergelijkt met die van 73/74 gaan steeds meer scholen additionele voorwaarden formuleren.

De frekwente aanwezigheid van beperkingen roept vanzelfsprekend de vraag op naar de argumenten bij de schoolleiding voor deze beknotting van de keuzemogelijkheden. De motiveringen van de scholen vallen in twee categorieën uiteen:

- organisatorische overwegingen: roosterproblemen, te kleine groepen en te klein lerarencorps;
- vakinhoudelijke redenen: voorkomen vluchtpakket, geen aansluitingsmogelijkheden voor verdere studie en bepaalde vakken veronderstellen elkaar. Deze typologie van beperkingen levert het volgende beeld (tabel 1). Louter organisatorische redenen worden vooral aangetroffen op MAVO-3, Atheneum en Gymnasium. Vakinhoudelijke redenen worden meer aangevoerd op HAVO en MAVO-4. Ongeveer een kwart van alle scholen noemt beide redenen als oorzaak van de beperkingen. Het percentage scholen dat hun leerlingen geen beperkingen van welke aard dan ook oplegt, loopt van 9 tot 16 procent.

Tabel 1: Argumenten van de scholen voor het aanbrengen van beperkingen in het aanbod van examenvakken in 1973/1974 (in percentages)

	MAVO-3	MAVO-4	HAVO	Atheneum	Gymnasium
organisatorische redenen	60	22	17	37	45
vakinhoudelijke redenen	8	32	46	25	15
zowel organisatorische als vakinhoudelijke redenen	23	30	22	26	26
geen beperkingen	9	16	15	12	14
Totaal	100	100	100	100	100

Bij het beoordelen van bovenstaande resultaten mag niet zonder meer een negatief vonnis over het beleid van de scholen worden geveld: de aangebrachte beperkingen zijn niet op alle scholen even omvangrijk; voorts kunnen de scholen, gelet op bepalingen m.b.t. minimumtabellen, leraarslessen e.d., ook 'geen ijzer met handen breken'. Men kan bovendien alle respect hebben voor de zorg waarmee de scholen de bruikbaarheid en haalbaarheid van het examenpakket menen te moeten garanderen door beperking van de keuzevrijheid. Het valt echter niet te ontkennen dat de autonomie van de scholen op dit punt het risico met zich meebrengt van een vershraling van het vakkenaanbod en een uitholling van de keuzevrijheid van de leerlingen.

Wanneer men voorstander is van een grotere autonomie van de scholen bij de inrichting van het onderwijs (vergelijk b.v. de Contourennota, p. 83-84) dient men zich goed te realiseren dat deze risico's daardoor alleen nog maar zullen toenemen. Dit geldt des te sterker wanneer in de toekomst niet alleen differentiatie in de breedte maar ook in de diepte (niveaus van examen) wordt doorgevoerd.

3.2. De begeleiding van de keuze van het examenpakket door de school

De differentiatie die door het systeem van examenpakketten werd gerealiseerd, stelde de scholen voor MAVO, HAVO en VWO voor een geheel nieuwe opgave. Op korte termijn moest een begeleidingsapparaat worden ontwikkeld dat zorg kon dragen voor een adequate ondersteuning van de leerlingen. Weliswaar was het bestaan van Gewestelijke Arbeidsbureaus en van beroeps- en schoolkeuzebureaus bekend, maar het merendeel van de scholen zag (en ziet) de begeleiding in eerste instantie als een interne schoolaangelegenheid, waarvoor de school de verantwoordelijkheid behoort te dragen.

De vorm en de inhoud van de begeleiding is een essentieel deel van de probleemstelling van dit onderzoek. Het is immers niet ondenkbaar dat variaties in de begeleiding hun sporen nalaten in de keuze van examenvakken. Vanuit deze gedachtengang is een aantal facetten van de begeleidingsprocedure in de vraagstelling van deze studie opgenomen: zo is er aandacht besteed aan de personen die betrokken zijn bij de opzet en de inrichting van de begeleiding; de personen die in de oriëntatiefase als informanten optreden; de vormen waarin deze voorlichting wordt gegeven; de personen die een rol spelen in de beslissingsfase; de gegevens die betrokken worden in het advies van de school; de vormen van begeleiding in de beslissingsfase; de factoren die in de afgelopen jaren feitelijk doorslaggevend zijn geweest en de criteria die de scholen aanleggen in hun pakketadvies aan de leerlingen. Het zou te ver voeren voor dit artikel om in detail in te gaan op al deze facetten. Enkele hoofdlijnen willen we niet onvermeld laten.

- Er zijn geen grote verschillen in de begeleiding tussen de verschillende schooltypen, wel tussen de scholen onderling. Hoewel van school tot school de begeleiding sterk kan variëren naar inhoud, vorm en personele bezetting, is er geen sprake van een 'typische' MAVO-, HAVO- of VWO-aanpak.
- De schooldekaan heeft in het begeleidingsgebeuren de rol van centrale 'regelkamer' waar alle lijnen samen komen: het organiseren van de begeleiding en het geven van informatie komen vooral op hem neer.
- Bij de begeleiding wordt weinig gesteund op inbreng van buiten af. Het aandeel van deskundigen van buiten de school, als beroepskeuzeadviseurs, jeugdkonsulenten, counselors en dergelijke is minimaal. Overigens is de helft van de dekanen van mening dat de begeleiding van school- en beroepskeuze op de eerste plaats door het onderwijs moet gebeuren.

- De moderne vreemde talen krijgen bij de begeleiding geen speciale aandacht. Bijna 60 % van de dekanen meent, dat de groep moderne vreemde talen weinig moeilijkheden geeft bij de samenstelling van het examenpakket.

Na analyse van de gegevens, die een beschrijving bevatten van de begeleiding op het niveau van de afzonderlijke vragen zijn enkele typologieën ontwikkeld van uiteenlopende aard (somscores, faktorscores, nominale klassifikatie). Omdat deze typologieën gemeenschappelijke elementen bevatten - b.v. dezelfde personen komen in meerdere items voor - is gezocht naar een multivariate analyseprocedure die het mogelijk maakt variabelen van uiteenlopend meetniveau gelijktijdig te analyseren. Voor variabelen die minimaal op ordinaal niveau zijn gemeten, is een veelheid van methoden beschikbaar (b.v. schaalanalyse, faktoranalyse, clusteranalyse). Bij nominale variabelen is het aanbod veel geringer. Bij ons weten zijn er vrijwel geen analysemethoden beschikbaar die het toelaten, een groter aantal variabelen van nominaal meetniveau gelijktijdig aan elkaar te relateren. In het onderhavige geval is daarom gebruik gemaakt van een Principale Componenten Analyse voor Nominale Data. In de componentenanalyse voor metrische data gaat het er om met zo min mogelijk factoren een zo groot mogelijke hoeveelheid variantie in de waargenomen variabelen te verklaren. Dit komt neer op het vinden van successieve lineaire combinaties van variabelen (c.q. de factoren) zodanig dat de verschillen tussen feitelijke en voorspelde scores minimaal zijn. In de praktijk wordt dit gerealiseerd door te zoeken naar de eigenstructuur van de correlatiematrix van variabelen. In de componentenanalyse voor nominale data wordt elke klasse van de nominale gegevens gezien als een aparte binaire variabele. Verder worden rekenkundig dezelfde bewerkingen uitgevoerd als in de analyse voor metrische data. De matrix van produkt-moment-correlaties waar de metrische faktoranalyse van uitgaat, is nu echter vervangen door een matrix van phi-coëfficiënten³. Het gebruik van principale componentenanalyse loopt vrijwel parallel aan metrische faktoranalyse. Ook hier heeft men b.v. communaliteiten, proporties geëxtraheerde variantie, rotatiemogelijkheden.

Voor de principale componentenanalyse voor nominale data waren de gegevens beschikbaar van een achttal items (personen in organisatie, in oriëntatiefase etc., zie tabel 2). De nominale typologieën (variabele I, II, XIII en XIV) zijn, om onnodige versnippering te voorkomen, samengetrokken. De somscores (III t/m VI) werden op basis van de mediaan-

waarde gedichotomiseerd. Dit zelfde gebeurde met de faktorscores (VII t/m XII en XV t/m XVIII).

Na deze voorbereiding werd per onderwijstype (MAVO-3, MAVO-4, HAVO, Atheneum en Gymnasium) een nominale faktoranalyse uitgevoerd. Een eerste analyse leverde voor MAVO-3, MAVO-4, Atheneum en Gymnasium vier en voor HAVO vijf relevante factoren op (screen-test naar verloop eigenwaarde). Besloten werd voor alle onderwijstypen een rotatie met vier en vijf factoren te laten plaatsvinden. Vergelijking van de verschillende oplossingen leerde dat de oplossing van vier factoren redelijk interpreteerbaar was en voor alle onderwijstypen parallel liepen. De geroteerde faktorladingen (varimax) zijn, gemiddeld over alle onderwijstypen, opgenomen in tabel 2.

De eerste factor heeft betrekking op de directbetrokkenen in de begeleiding, waarbij de persoon van de leerling centraal staat.

De tweede factor verwijst duidelijk naar de externe inbreng in de begeleiding.

De derde factor regardeert de invloed die vervolgopleidingen uitoefenen op de vakkenkeuze. Aanpassing aan deze wensen betekent dat de capaciteiten en de belangstelling van de leerling aan betekenis verliezen (variabele XIV).

De laatste factor wordt gevormd door een drietal somscores voor de vormgeving van de begeleiding in de oriëntatiefase. Het betreft steeds activiteiten die buiten het normale onderwijsgebeuren vallen. Uit de richting van de faktorladingen kan worden opgemaakt dat scholen die een bepaalde vorm praktiseren - b.v. voorlichtingsbijeenkomsten - ook veel werk maken van de andere vormen als externe activiteiten en voorlichtingsmateriaal.

Bij een faktoranalyse op interval-data is het gebruikelijk faktorscores te berekenen. Langs deze weg is het mogelijk de betekenis van de betreffende factoren toe te lichten. Bij een nominale faktoranalyse heeft deze werkwijze, gezien het meetniveau van de gegevens, geen zin.

3.3. De schooldekaan

De functionaris in het onderwijs die een zeer belangrijk aandeel heeft in de totstandkoming van de examenpakketten is de schooldekaan. Evenals het systeem van examenpakketten en de begeleiding van leerlingen is ook het schooldekaanat van vrij recente oorsprong. Onderzoeksgegevens m.b.t. het schooldekaanat in Nederland zijn slechts op zeer beperkte schaal aanwezig.⁴ Vanwege de centrale rol die de

dekaan in de begeleiding heeft, zijn in de school-enquête ook enkele vragen opgenomen over de dekaan zelf. Dit resulteerde in het volgende 'profiel van de doorsnee-dekaan': de gemiddelde leeftijd van de schooldekaan bedraagt 42 à 43 jaar, waarbij meer dan de helft van de dekanen ouder is dan 40 jaar. De overgrote meerderheid van de dekanen zijn mannen (90 à 95 %) en zijn werkzaam (geweest) in het onderwijs. De gemiddelde dekaan is ongeveer 4 tot 5 jaar werkzaam in zijn functie. Als de professionele organisatie van de dekanen komt de Nederlandse Vereniging voor Schooldekanen naar voren; bijna alle dekanen zijn lid van deze vereniging.

De functie van schooldekaan bestaat op de meeste scholen sinds de invoering van de Mammoetwet. Vrijwel niemand van de huidige dekanen heeft in zijn vroegere (vak-)opleiding specifieke scholing ontvangen voor zijn huidige functie. Om in deze lacune te voorzien worden met name door de Nederlandse Vereniging voor Schooldekanen cursussen verzorgd. Ongeveer twee derde van de dekanen heeft aan zo'n cursus geparticipeerd.

Problematisch voor veel dekanen is het urentekort. Voor de uitoefening van hun functie krijgen de dekanen gemiddeld zes tot zeven uren toegewezen: MAVO: 5.5; HAVO en VWO: 7.1. De uit-

Tabel 3: Verschil tussen bestede en toegewezen uren voor dekanen van MAVO, HAVO en VWO (percentages en gemiddelde)

bestede uren minus toegewezen uren	MAVO	HAVO	VWO
1. 10 uur en meer	1.3	10.2	11.6
2. 7 tot 9 uur	4.6	9.6	16.0
3. 5 en 6 uur	11.4	22.9	21.9
4. 3 en 4 uur	25.2	27.6	21.6
5. 1 en 2 uur	29.6	12.1	15.3
Subtotaal	72.2	88.2	86.4
6. geen diskrepantie	26.4	10.8	12.6
7. overschot aan uren	1.3	0.9	0.9
Totaal	100 (859)	100 (321)	100 (299)
gemiddeld tekort uren	2.4 uren	5.0 uren	5.3 uren

oefening van hun functie vergt evenwel aanzienlijk meer tijd: op MAVO: 7.9; HAVO: 12.1 en VWO: 12.4 uur. Deze diskrepantie tussen bestede en toegewezen uren is uitgewerkt in tabel 3. De gemiddelde diskrepantie is het grootst bij HAVO en VWO ($\pm 87\%$). Bovendien komt deze categorie de meeste uren tekort (vooral de categorie 3 tot 6 uur). Bij deze cijfers moet men wel bedenken dat de dekanen zelf hier aan het woord zijn. Voorts moet worden opgemerkt, dat een 'toegewezen taakuur' niet zonder meer equivalent is aan een 'besteed uur'. Uit het rapport 'Taakanalyse leraren' bleek dat een taakuur min of meer overeenkomt met 1.5 besteed uur. Anderzijds is er ook een vrij kleine groep dekanen die stelt uit te komen met de toegewezen uren.

Ondanks dit tekort aan uren voor een adequate functie vervulling hebben de dekanen - naar hun eigen oordeel - een belangrijk aandeel in de totstandkoming van de vakkenkeuze. Ruim 85 % van alle dekanen verklaart zeer intensief betrokken te zijn bij het geven van informatie aan de leerlingen over studie- en beroepsmogelijkheden. Bijna driekwart meent, dat hun stem in het advies van de school over een optimale vakkenkeuze bij de meerderheid van de leerlingen in het geding is geweest. Ook bij de begeleiding van de leerlingen in de eigenlijke beslissingsfase ziet ruim 80 % zich zeer intensief betrokken. Wanneer men tot slot vraagt naar de factoren die in het afgelopen jaar daadwerkelijk doorslaggevend zijn geweest, geeft bijna de helft van de dekanen aan dat hun bijdrage van zeer grote invloed was.

Resumerend kan men stellen dat de begeleiding van de leerlingen voor een groot deel neerkomt op de schooldekaan. Dit impliceert evenwel niet dat de leerlingen zonder meer een analoge perceptie hebben van de rol van de dekaan. In een tweede artikel zal de begeleiding worden belicht vanuit de kant van de leerlingen. Bovendien zal worden nagegaan op welke wijze de leerlingen binnen de door de school gestelde grenzen tot hun vakkenkeuze komen.

Noten

1. Auteur is mevr. Oud-de Glas erkentelijk voor haar kritische opmerkingen en aanvullingen.
2. Dit onderzoek is een van de projecten die het I.T.S. verricht op het terrein van het vreemde-talen-onderwijs (SVO-onderzoek 0249 B). Het onderzoek 'Moderne vreemde talen in examenpakketten van het AVO' is uitgevoerd in de periode juni 1973-april 1975.

De belangrijkste resultaten zijn voorts gepopulariseerd weergegeven in een brochure 'De keuze van moderne vreemde talen in examenpakketten van AVO-leerlingen'.

3. Het programma 'principale componentenanalyse voor nominale data' is ontwikkeld door de sectie Methoden van het I.T.S. Een programma- en output-beschrijving kan aldaar aangevraagd worden.
4. De enige ons bekende publikatie is 'Taakopvattingen van schooldekanen' door E. van Heuvel, Groningen 1975.

Curricula vitae

J. F. M. Claessen (geb. 1946) studeerde theologie aan de Hogeschool voor Theologie en Pastoraat te Heerlen; aansluitend pedagogiek aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen, met als specialisatie onderzoek van het onderwijs; thans verbonden als onderwijskundig medewerker aan het Instituut voor Toegepaste Sociologie te Nijmegen. Enige publikaties op het gebied van vreemde-talen-onderwijs.

Adres: Verlengde Groenestraat 55, Nijmegen.